

JANKO LEBAN:

Naši zaslužni pesniki in pisatelji.

W sak zaveden narod visoko čisla svoje zaslužne pesnike in pisatelje. Dodobra je prepričan, da trdi prav oni velmož, ki pravi, da narod, ki bi tega ne storil, ni vreden, da so se mu rodili ti vzorniki narodne prosvete! Slovenci smo tudi ponosni na svoje pesnike in pisatelje. Opazil sem, da se že mladina zanima zanje in jih ljubi. Kolikokrat me je že vprašal učenec ali učenka: »Kdo je pa ta pesnik, ta pisatelj, ki je spisal to ali ono pesem ali povest? Rad bi poznal tudi njegovo podobo!«

Dobro, vrli deček, brhka deklica, ki tako vprašuješ! Zanimivo je res vedeti, kako so živeli, delovali, trpeli in se borili naši pesniki in pisatelji za naš narod. Njih zgledi bodo gotovo navdušili našo mladino, da jih bo posnemala. Iz take mladine zrastejo ljudje, ki bodo v korist in čast našemu narodu!

Da vas, dragi otroci, še bolj navdušim za naše pesnike in pisatelje, vam hočem podati v besedi in sliki celo vrsto takih mož, pri čemer se poslužujem najboljših virov, ne da bi vam te vire imenoval, ker vas to ne zanima. Našteti hočem pa le one pesmi in povesti teh mož, ki so primerne za vas. Drugo boste čitali, ko odrastete. Začnimo s prvim našim pesnikom — Valentinom Vodnikom!

Valentin Vodnik.

Valentin Vodnik se je rodil 3. februarja 1758. v Zgornji Šiški blizu Ljubljane. Starši so mu bili preprosti kmetje. Devet let star popusti, kakor sam piše, »igre, luže in drsanje po mlakah« ter se je začel učiti brati in pisati pri učitelju Kolencu, potem je šel v Novo mesto, kjer mu je bival stric Marcel Vodnik, ki je bil tam frančiškan in je fantiča pripravljajal za vstop v gimnazijo. Nato je Vodnik šel k jezuitom v Ljubljano, kjer je študiral latinske šole. Leta 1775. je stopil v red sv. Frančiška, kjer je napravil obljubo ter pel novo mašo pod imenom Marcelijan. Leta 1784. ga je ljubljanski škof Herberstein poslal kot posvetnega duhovnika na kmete duše past. Valentin Vodnik je prišel najprej za duhovnega pomočnika v Soro, potem na Bled, l. 1793. pa je bil imenovan za kaplana v Ribnici in tega leta februarja meseca za vikarja v Bohinjščini (v Gorjušah in Koprivniku). Da je tu živel, je jako znamenito, ker se je seznanil z baronom Cojzom, ki je bil veleučen bogataš. Cojz je imel na Vodnika velik vpliv. Nasvetoval je Vodniku, naj izdaja »Veliko pratiko«, v katero bi se sprejemale zemljepisne stvari in poljudni spisi. Vodnik je slušal Cojzov nasvet ter izdal pratiko za leto 1795., 1796., 1797. Cojz je Vodnika učil tudi rudinstva.

V Bohinjščini je Vodnik ostal do l. 1796. Cojzovi in Vodnikovi prijatelji so si jako prizadevali, da bi Vodnika spravili kam bliže Ljubljane. In res je 1796. l. prišel za kaplana in beneficijata v Ljubljano.

V Ljubljani se je za Vodnika začelo novo življenje. Imel je prost vstop pri Cojzu, ki je bil v Ljubljani posestnik lepe hiše. Pravo Vodnikovo slovstveno delovanje se začenja pravzaprav v Ljubljani pod pokroviteljstvom barona Cojza. V Ljubljani je Vodnik nadaljeval svoj koledar (pratiko) ter jel izdajati »Ljubljanske Novice«. Ta časnik je mnogo koristil v probujo in napredek Slovencev. Leta 1798. je Vodnik postal gimnazijski učitelj jezikov in zgodovine. Učil je vse predmete (razen veronauka) v najvišjem razredu gimnazije, kar kaže, da je bil res učena glava.

Francozi so l. 1809. pridri v Avstrijo, ki jim je morala odstopiti Koroško, Kranjsko, Primorsko in Dalmacijo. Iz teh dežel je francoski cesar Napoleon ustanovil Ilirijo z glavnim mestom Ljubljano. Francozi so Vodnika radi imeli, ker je dobro govoril francoski. Reči se pa mora, da so bili Francozi prijatelji Slovencev. Našega jezika niso zatirali, nego ga gojili, kakor so sploh mnogo dobrega storili za nas: popravljali so ceste, mostove itd. Francozi so napravili Vodnika za gimnazijskega ravnatelja, za nadzornika začetnih šol in za vodjo umetniške in rokodelske šole. Kaj čuda, da je Vodnik v svoji navdušenosti in hvaležnosti do Francozov zapel »Ilirijo oživljeno«, ki je najveličastnejša Vodnikova pesem. V tej pesmi vzklikne Vodnik:

»Duh stopa v Slovence Napoleonov,
en zarod poganja, prerojen, ves nov!« (Dalje.)